

## Jums reikia atgimti iš aukštybės Samprotavimai apie Jėzaus pokalbį su Nikodemu (Jn 3, 1–8)

Romas Pukys  
Ron Kubsch

Amerikiečių rašytojas Richardas Fosteris knygoje „Disciplinos išaukštinimas“ kalba apie tai, kad mūsų laikmečio prakeikimas – paviršutiniškumas. Visuotinis greito pasitenkinimo noras – ne materialinė, bet dvasinė problema. Ir pats didžiausias mūsų laikų trūkumas – tai ne inteligentiški ar talentingi žmonės, bet gilūs žmonės *dvasine prasme*. Mums trūksta daugelio dalykų gilesnio pažinimo, bet tas nežinojimas nėra toks reikšmingas, palyginti su religiniu supratimu. Juk vienintelis dalykas, kuris nulemia žmogaus laimę šiame pasaulyje ir amžinybėje, yra žmogaus ryšys su Dievu – tikėjimas. Tikėjimas, kurį apreiškė pats Dievas savo žodžiu ir per savo Žodį – Jėzų Kristų.

Lietuva – krikščioniškas kraštas. Krikščionybė pas mus gyvuoja daugiau kaip 600 metų. Dauguma jos gyventojų yra krikščionys, nes pakrikštyti. Pastaruoju metu pagyvėjo susidomėjimas, kiek Lietuvoje yra vienos ar kitos konfesijos tikinčiųjų procentais, kiek procentų yra tariamai tikinčių, kiek rimtai praktikuojančių religiją. Deja, kalbant apie vieną ar kitą tikėjimą praktikuojančius žmones, reikia pakartoti R. Fosterio žodžius, kad dauguma jų yra tik tradiciškai religingi, paviršutiniškai suprantantys Jėzaus Kristaus atnešąją Evangeliją.

Pastoraciniame darbe ne kartą teko sutikti žmonių, kurie yra išauklėti religingose šeimose, mokykloje lankė tikybės pamokas. Jie sąžiningi, dori, pamaldūs, religingi, – atrodytu, ko dar trūksta? Bet pokalbyje išryškėja, kad krikščionis nesuvokia tikėjimo esmės, to, kas yra svarbiausia žmogaus išganymui, kuo savo tikėjimą galima užtikrinti ir paremti. Tokių žmonių būklė primena Evangelijoje pagal Joną aprašomą fariziejų Nikodema, Jn 3,1–6: „Buvo vienas fariziejus, vardu Nikodemas, žydų didžiūnas. Jis atėjo nakčia ir kreipėsi į Jėzų: ‘Rabi, mes suprantame, kad esi atėjęs nuo Dievo kaip mokytojas, nes niekas negalėtų padaryti tokių ženklų, kokius tu darai, jeigu Dievas nebūtų su juo’. Jėzus atsakė: ‘Iš tiesų, iš tiesų sakau tau: jei kas neatgims iš aukštybės, negalės regėti Dievo karalystės’. Nikodemas paklausė: ‘Bet kaip gali gimti žmogus, būdamas nebejaunas? Argi jis gali antrą kartą įeiti į savo motinos iščias ir vėl užgimti?’ Jėzus atsakė: ‘Iš tiesų, iš tiesų sakau tau: kas negims iš vandens ir Dvasios, neįeis į Dievo karalystę. Kas gimė iš kūno, yra kūnas, o kas gimė iš Dvasios, yra dvasia’“.

Taigi šiame straipsnyje ketiname kiek išsamiau panagrinėti Jn 3,1–8 ištrauką ir kviečiame skaitytoją drauge pamąstyti.

**1-oji eilutė.** Keliaudamas į Jeruzalę, Jėzus susitiko su anais laikais didžiu žydų Rašto aiškintoju Nikodemu. Nikodemas buvo vienas Jeruzalės valdytojų – visuomenėje pripažintas žmogus. Būdamas fariziejus ir sinedriono narys, jis tvirtai atstovavo konservatyviajam judaizmui.

Fariziejai, arba atsiskyrėliai (tokia pirminė šio hebrajiško žodžio reikšmė), buvo kilę iš tų žydų, kurie, gyvendami Babilonijos nelaisvėje, laikėsi Mozės įstatymo. Susibūrę į vietines bendruomenes, jie pasižymėjo pamaldumu ir moralumu. Fariziejai, ne taip, kaip sadukėjai (kitas žydų religinis judėjimas), laikėsi pažodinio Senojo Testamento aiškinimo, įskaitant ir stebuklus (plg. Apd 23,8; Mk 12,18–23).

Priklausydamas aukščiausiosios žydų tautos tarybos, arba sinedriono<sup>1</sup> nariams, Nikodemas buvo informuotas apie visas pagrindines religines ir politines kryptis. Savaiame suprantama, kad jis

<sup>1</sup> NT aptiksime įvairių sinedriono pavadinimų: taryba, aukščiausioji tautos taryba ar senatas. Evangelijų autoriai greta šių pavadinimų dažnai pamini ir tokias pareigybes: „aukštieji kunigai ir rašto aiškintojai“ (Lk 22,2) arba „aukštieji kunigai, vyriausiasis kunigas ir Rašto aiškintojai“ (Mk 14,53). VI a. po Kr. Judėjai tapus romėnų provincija, sinedrionui buvo patikėta tvarkyti krašto vidaus religinius ir politinius reikalus, ir jis turėjo atsiskaityti romėnams.

girdėjo ir apie Jėzų iš Nazareto. Pirmasis Jėzaus pasirodymas sostinėje sukėlė visuotinį susidomėjimą. Susukęs iš virvučių rimbą Kristus išvyjo iš šventyklos prekeivius (Jn 2,14–16), o savo nepaprastais darbais ir ženklais miesto gyventojams padarė didelį išpūdį, ir daugelis įtikėjo jo vardą (2,23).

Nikodemą suėmė smalsumas. Galiausiai jis neiškentęs vidurnaktį nuvyko pas Jėzų jo apklausti. Pas Jėzų fariziejus naktį galėjo eiti dėl dviejų priežasčių. Visų pirma, jis galbūt norėjo pakalbėti su Kristumi ramiai, akis į akį. Jėzus atvyko į Jeruzalę (2,13) per didžiąją žydų šventę – Paschą. Vargu ar tokiam šurmulyje jie būtų galėję išsamiai pasikalbėti. Antra, keletas priežasčių Nikodemą vertė išlaikyti slaptumą. Jis galėjo baimintis, kad drauge su šiuo neiprastu ir siaubą keliančiu pamokslininku jo neužtikėtų kiti vyresnieji ar paprasti žmonės.

**2-oji eilutė.** Nikodemą kreipiasi į Jėzų, vadindamas jį „Rabi“. Ši pagarba reiškiantį žodį paprasčiausiai reikia versti „mokytojas“ (1,38). Bet kodėl Nikodemą vartoja daugiskaitą: „mes suprantame, kad esi...“ (3,2b)? Sinedriono ar fariziejų vardu jis negalėtų kalbėti. Fariziejai ir sadukėjai buvo priešiški Jėzui ir laikėsi nuo jo atokiai (žr. taip pat 7,47 ir toliau). Greičiau Nikodemą įvardžiu „mes“ reiškia simpatiją tikintiems Jėzaus vardą. Žodis „mes“ gali parodyti, jog ypatingą Jėzaus kaip mokytojo autoritetą pripažįsta visi. Tokių ženklų, kokius daro šis mokytojas, negalėtų padaryti niekas, jeigu su juo nebūtų Dievo (3,2c).

**3-ioji eilutė.** Jėzaus atsakymas turėtų stebinti (3,3): „Iš tiesų, iš tiesų sakau tau: jei kas neatgims iš aukštybės, negalės regėti Dievo karalystės.“

Jėzus, nė neišgilinęs į klausimą, vos prasidėjusį pokalbį pasuka kita linkme. Juk iš esmės Nikodemą siekė daugiau sužinoti apie patį Jėzų. Šis nors ir kreipiasi į Nikodemą („sakau tau“), pradeda pasakoti apie Dievo karalystę. Iš tikro Jėzus nenukrypsta nuo klausimo, o kalba tiesiai Nikodemui į širdį. Ši vaizdi iliustracija atskleidžia Jėzaus sugebėjimą pažvelgti vidun pro uždangą. Pradėkime Jėzaus ir Nikodemo pokalbį skaityti nuo 2,24–25. Visus gerai pažindamas, Jėzus suvokė, „kas yra žmogaus viduje“. Jis, Rabis, galėjo tiksliai įvertinti tikrąją dvasinę fariziejaus būklę. Jėzus gali kiaurai, pro išorinį pavidalą, skaityti žmonių širdyse. Jis žino, apie ką mes (net ir slap-tai) mąstome. Todėl ir Nikodemui Kristus atsakė į jį labiausiai jaudinusį klausimą – kaip išvysti Dievo karalystę?

Niekas neregės Dievo karalystės, jeigu „neatgims iš aukštybės“. Nors daugelis Biblijos vertėjų vartoja sąvoką „naujasis gimimas“, Č. Kavaliausko vertimas „iš aukštybės“ geresnis. Graikų žodis *anōthen* gali reikšti ir „darkart“, tačiau evangelistas Jonas jį dažniausiai vartoja „iš aukštybės“ prasme. Taip šį žodį reikėtų aiškinti ir aptariant Jėzaus pokalbį su Nikodemu. Juo Kristus išreiškė dieviškąją gimimo kilmę. Be dieviškojo vidų iš esmės pakeičiančio įsikišimo, t. y. neatgimus iš naujo, „iš aukštybių“, niekam nepavyks „regėti“ ir „įeiti“ (plg. eil. 5) į Dievo karalystę.

**4-oji eilutė.** Nikodemą nesuvokia šio atsakymo. Jėzaus pasakymą jis supranta tiesiogine prasme – kaip antrąjį fizinį gimimą. Tai, žinoma, absurdiška! Iš atkaklaus fariziejaus klausinėjimo matome, kad klausimas, kaip įžengti į Dievo karalystę, jam be galo svarbus. Jėzus paaiškina konkrečiau. Jo kitą atsakymą Naujojo Testamento aiškintojai vertina dvejopai: jis reikšmingas ir drauge keliantis ginčų (3,5–7): „Iš tiesų, iš tiesų sakau tau: kas negims iš vandens ir Dvasios, neįeis į Dievo karalystę. Kas gimė iš kūno, yra kūnas, o kas gimė iš Dvasios, yra dvasia. Nesistebėk, jog pasakiau: jums reikia atgimti iš aukštybės“.

**5-oji eilutė.** Prieš mėgindami suvokti ir pritaikyti šių žodžių prasmę mūsų šiandieninei situacijai, peržvelkime keletą skirtingų jų interpretavimo galimybių. Ypač daug diskusijų kelia sąvokos „vanduo“ aiškinimas. Jei dėl žodžio „Dvasia“ netenka daug ginčytis, tai ganėtinai sunku suprasti, ką turėjo Jėzus galvoje minėdamas „vandenį“. Per visą Bažnyčios istoriją buvo siūlyta įvairiausių sprendimų. Keletą jų verta aptarti išsamiau.

1. Kai kurie Biblijos aiškintojai įsitikinę, kad vanduo simbolizuoja natūralų gimimą. „Vanduo“ gali būti vartojamas vaisiaus vandenių reikšme. Norint patekti į Dievo karalystę, reikia gimti

natūraliai, iš motinos, ir antgamtinio būdu, iš Šventosios Dvasios. 5-oji eilutė tarsi patvirtindama pratęsia šią samprotavimų eigą. Kas gimė iš kūno, yra kūnas (natūralus gimimas), o kas gimė iš Dvasios, yra dvasia (antgamtinis gimimas).

2. Be to, buvo siūlymų laikyti Jėzų pavartojus elipsę. Tuomet čia vanduo, kaip ir kituose tekstuose, simbolizuotų Dvasią (žr. t. p. 7,37–39). Abi šios sąvokos apibūdina tą patį reiškinių, t. y. atnaujinantį Dvasios veikimą žmoguje (žr. Mt 3,11 ir Lk 3,16, kur Jonas vartodamas elipsę kalbą apie Šventąją Dvasią ir ugnį).

3. Galiausiai svarstoma, jog „vanduo“ gali eiti ir „krikšto“ sinonimu. Šią interpretaciją patvirtina Laiškas Titui (3,5). Laiške rašoma, jog Išganytojas „išgelbėjo mus Šventosios Dvasios atgimdančiu ir atnaujinančiu nuplovimu... iš savo gailestingumo“.

Kiekvienas šių siūlymų yra savaip pagrįstas. Tačiau reikėtų atsižvelgti ir į tai, jog Jėzus kalbasi su Nikodemu. Jėzui pirmiausia rūpėjo, kad fariziejus teisingai suprastų dvasinio gimimo esmę. Todėl tikėtina, kad Jėzus čia užsimena apie Jono Krikštytojo pamokslą ir jo tarnystę.

Dar prieš Kristui pradėdant savo veiklą, Jonas krikštijo Judėjos dykumoje (Mt 3,1). Jam patikėta tarnystė jį plačiai išgarsino. Pas Joną Krikštytoją traukė minios iš Jeruzalės, Judėjos ir Jordano apylinkių (Mt 3,5; Mk 1,5). Jis ir pats „apėjo visą Pajordanę, skelbdamas atsivertimo krikštą nuodėmėms atleisti“ Lk 3,3. Daugelis fariziejų ir sadukėjų irgi buvo nukeliavę pasižiūrėti, kaip Jonas krikštija. Iš to galime daryti prielaidą, kad ir Nikodemas Krikštytoją pažinojo asmeniškai arba bent jau žinojo apie jo skelbiamas tiesas.

Savo veikla Jonas skelbė atsivertimo krikštą nuodėmėms atleisti: „Aš jus krikštiju vandeniui, kad atsiverstumėte...“ (Mt 3,11). „Taip pasirodė dykumoje Jonas. Jis krikštijo ir skelbė atsivertimo krikštą nuodėmėms atleisti“ (Mk 1,4). Jis nuolat visus perspėjo apie Kristų, kuris ateisias ir krikštysias Šventąja Dvasia: „...bet po manęs ateis... Jisai krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi“ (Mt 3,11; Lk 3,16). „...o jis krikštys jus Šventąja Dvasia“ (Mk 1,8).

Evangelijoje pagal Joną (1, 33) rašoma: „Aš jo nepažinojau, bet tas, kuris mane pasiuntė krikštyti vandeniui, buvo pasakęs: ‘Ant ko pamatysi nusileidžiančią ir pasiliekančią Dvasią, tas ir bus, kuris krikštys Šventąja Dvasia’“.

Visiškai realu, kad Jėzaus žodžiai iš Jn 3,5 siejosi su atgailos krikštu. Šiai interpretacijai papildomų argumentų teikia ir vadinamoji prozelitų krikšto ceremonija. Jėzaus laikais, priimant pagonį į judaizmą, buvo atliekamos ne tik apipjaustymo, bet ir krikšto apeigos<sup>2</sup>. Krikštytis nešvarusis pagonis turėjo viešai, tuo paliudydamas savo atsisakymą pagonybės ir nuodėmių. Tik šitokiu būdu nežydas galėjo pereiti į judaizmą.

Dabar galime suprasti, kaip baisiai Nikodemas turėjo pasipiktinti tokia Jėzaus reakcija. Jis priklausė žydų aukštuomenei, sąžiningai laikėsi Mozės įstatymo. Jėzus iš jo reikalavo ne ko kito, kaip visiškai atsisakyti ligšiolinio gyvenimo būdo. Nikodemui liepiama gailėtis už nuodėmes. Jis turi siekti išteisinimo.

Jėzus laukia iš Nikodemo, kad šis įrodydamas savo esminį atsivertimą iš vidaus, atliktų apeigas, iki šiol taikomas vien svetimtaučiams. Trumpai tariant, Jėzus pasielgia su pamaldžiuoju Nikodemu kaip su netikinčiuoju!

Bet vien tik krikštas vandeniui – išorinis vidinio atsivertimo ženklas – neatvers Dievo karalystės. Tam būtinai reikia ir Dvasios: „Aš, tiesa, krikštiju jus vandeniui, bet ateina už mane galingesnis, kuriam aš nevertas atrišti kurpių dirželio. Jis krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi“ (Lk 3,16). Apie Šventosios Dvasios išliejimą skelbiama jau ir Senajame Testamente (Iz 32,15; Jl 3,1 ir toliau). Jėzus išpildė eschatologines pranašystes. Ezechielio pranašystėje drauge minimų vandens ir Dvasios reikšmės, atrodo, tiksliai sutampa su Evangelijos pagal Joną 3,5 reikšmėmis: „Aš apšlakstysiu jus švariu vandeniui, ir jūs tapsite švarūs. Nuo jūsų netyrumo ir nuo jūsų stabų apvalysiu

<sup>2</sup> Eduard Lohse. Umwelt des Neuen Testaments. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1986. – S. 90.

jus. Aš duosiu jums naują širdį ir įdėsiu jums naują dvasią. Aš išimsiu akmeninę širdį iš jūsų kūno ir duosiu kūno širdį. Aš įdėsiu į jus savo dvasią ir padarysiu, kad vaikšiotumėte pagal mano nuostatus ir vykdytumėte mano sprendimus“ ( Ez 36,25–27).

Tai Dvasia mus pakeičia, leidžia pajusti Dievo valią ir duoda stiprybės gyventi pagal jo nuostatus. Tik pradėjus veikti Šventajai Dvasiai, Dievo Dvasiai mumyse, galime patikti Dievui ir gyventi jo garbei.

Todėl ir Jėzaus Kristaus Bažnyčios įkūrimas glaudžiai siejasi su Šventosios Dvasios krikštu per Sekmines. Prieš įžengdamas į dangų, Jėzus įsakė savo mokiniams laukti, kol bus pakrikštyti Šventąja Dvasia (plg. Apd 1,1–5). Sekminių dieną Jėzaus pažadas buvo ištesėtas (Apd 2,1 ir toliau). Jėzaus mokiniams, pripildytiems Šventosios Dvasios, pavedama tolesnė tarnystė. Per Sekmines Petras pasakė savo garsųjį pamokslą (Apd 2,14–36). Jis akivaizdžiai parodė žydams, kad Dievas jų nukryžiuotąjį Jėzų padarė Viešpačiu ir Mesiju (Apd 2,36). Ši kalba taip sujaudino žydų širdis, jog jie klausė Petro: „Ką mums daryti, broliai?“ Petras jiems atsakė: „Atsiverskite, ir kiekvienas tepasikrikštija vardan Jėzaus Kristaus, kad būtų atleistos jums nuodėmės, tada gausite Šventosios Dvasios dovaną“ (Apd 2,38). Nėra žinoma, ar Nikodemus dalyvavo šioje Sekminių šventėje. Jei taip, tai tą dieną jam turėjo atsiverti akys. Vanduo ir Dvasia Petro atsakyme minimi drauge.

**6-oji eilutė.** Jėzus dar kartą, tik kitais žodžiais, pasako, kad žmogus savo paties jėgomis į Dievo karalystę įžengti nepajėgs. „Kas gimė iš kūno, yra kūnas.“

Žodžiu „kūnas“ (*sarks*) čia neapibūdinamas jusliškumas ar nuodėmingumas, kaip dažnai tai daro Paulius (plg. ypač 1 Kor 3 ir Rom 7,14 ir toliau). Jėzus keliais žodžiais pasako, kad iš žmogaus gali gimti nauji žmonės, o Dievas priims tik tuos, kurie gimę iš Dvasios. Taip Jono prologe pasakytus garsiuosius žodžius Jėzus konkrečiai skiria Nikodemo situacijai (Jn 1,11–13):

„Pas savuosius atėjo, o savieji jo nepriėmė. Visiems, kurie jį priėmė, jis davė galią tapti Dievo vaikais – tiems, kurie tiki jo varda, kurie ne iš kraujo ir ne iš kūno norų, ir ne iš vyro norų, bet iš Dievo užgimę.“

**7-oji eilutė.** Iš pažiūros čia apibendrinama tai, ką Jėzus Nikodemui jau buvo anksčiau pasakęs. Betgi paskaityt atidžiau, rasime keistą smulkmeną. Jėzus nuo kreipimosi formos „tu“ (eil. 3 ir 5) pereina prie „jūs“. Ne tik Nikodemus turi atgimti iš aukštybių, bet ir visas Izraelis, – plačiaja prasme, kiekvienas žmogus. Išskyrus patį Jėzų, kuris gimė Šventosios Dvasios veikimu (Mt 1,18), todėl yra ir žmogus, ir Dievas.

**8-ojoje eilutėje** dar kartą minimas Šventosios Dvasios veikimas ir jos nepriklausomumas. Graikų ir hebrajų kalbose „dvasia“ ir „vėjas“ apibūdinami tuo pačiu žodžiu (*rūach, pneuma*). Mes, žinoma, negalime suvaldyti nei vėjo, nei Dvasios. „Vėjas pučia, kur nori...“ galime jausti (girdėti) jį esant, bet ne mums žinoti, iš kur jis ateina ir kur link nueina. Gimusieji iš Dvasios jaus jos veikimą ir buvimą šalia (plg. Gal 5,22 ir Rom 8,14–17), bet kilmės ir galutinio tikslo niekas nepajėgs konkrečiai paaiškinti.

Šis Biblijos tekstas yra viena pagrindinių mokymo apie atgimimą iš Dvasios dalių. NT apie tai daug rašo. Jonas (1,12 ir toliau, 1 Jn 2,29; 3,9; 4,7; 5,1), taip pat Petras ir Paulius (1 Pt 1,3. 23; Tit 3,5). Ką jis galėtų reikšti mūsų laikais?

Jau pradžioje minėjome, kad mes gyvename iš tradicijos krikščioniškoje šalyje. Daugelis žmonių yra religingi ir gal net aktyviai išpažįsta krikščionybę, bet dažnai jų dvasinė būseną panaši į Nikodemo. Jie sąžiningai laikosi kai kurių religinių ritualų. Reguliariai lanko bažnyčią. Kartkartėmis paskaito Dievo žodį. Jie ir meldžiasi Dievui (dažniausiai tuomet, kai jiems blogai). Tačiau kyla abejonių, ar jie patyrė tai, ką Jėzus vadina dvasiniu gimimu. Laikydami tam tikrų tradicijų, jie tikriausiai mano paveldėsią Dievo karalystę. Šiame Jono tekste suprantamai ir nedviprasmiškai paaiškinama, kad paties žmogaus pastangomis atgimti neįmanoma.

Mes visiškai priklausomi nuo Dievo. Dievas mums dovana atgimimą, jis suteikia mums Šventąją Dvasią. Šis Dievo įsikišimas į žmogaus gyvenimą sukrečia taip giliai, jog žmogus tarsi gimsta iš naujo. Patys sau mes negalime padovanoti amžinojo gyvenimo. Bet tai gali padaryti Dievas. Jei atversime širdis Kristui, jei pavesime jam savo gyvenimą, tuomet Dievas pakeis senąjį žmogų mumyse naujuoju.

Dievo žodis atskleidžia mums tikėjimo dvasines paslaptis, tai, kaip mes, mirtingi žmonės, galime įeiti į amžinąjį gyvenimą. Kad tai įvyktų, kiekvienas iš mūsų turi pats sąmoningai apsispręsti – atsiversti. Pats nusižeminęs atgaila ir malda pakviesti Jėzų Kristų į savo gyvenimo centrą. Jam pavesti savo gyvenimą ir visas problemas. Su meile ir paklusnumu priimti Dievo Žodį, – Jėzų Kristų, kad Šventoji Dvasia gyventų širdyje: „Jei kas mane myli, laikysis mano žodžio, ir mano Tėvas jį mylės; mes pas jį ateisime ir apsigyvensime“ (Jn 14,23).

**Romas Pukys**, evangelikų liuteronų kunigas

**Ron Kubsch**, teologas